

Prof. Dr. Tayfun AKGÜNER

İ.Ü. İletişim Fakültesi

HALKLA İLİŞKİLER VE HUKUK

Halkla ilişkiler faaliyeti, genel olarak, hukuk kuralları tarafından değil, ahlak kuralları tarafından düzenlenir. Ahlak kurallarının da, hukuk kuralları tarafından düzenlenemeyeceğini hukuk bilimi ile uğraşan herkes bilir. Bu varsayıma karşın, hukuk kurallarının birçoğu, aslında, ahlak kurallarının bir başka biçimde ifadesidir. "Adam öldürmemelisin" şeklindeki ahlak kuralının, hukuk tarafından düzenlenişi, "Her kim, bir kimseyi kasten öldürürse 24 seneden 30 seneye kadar ağır hapis cezasına mahkûm olur" şeklindedir.

Halkla ilişkiler uygulamalarında, hukuk ve ahlak kurallarının birbirine ters düştüğü durumlar ortaya çıkabilir. Yani, hukuka uygun hareket etmekle birlikte, özellikle halkla ilişkiler faaliyetinde ön planda olması gereken ahlaka uygun davranmıyor olabilirsiniz. Örneğin, halkla ilişkilerini yürüttüğünüz firmanın, ithali yasak bir malı ithal ettiğini söyleyebilirsiniz ama, bu malın yurt içinde imal edilmesi ile firmanızın büyük bir kazanç sağladığı gerçeğini gizlemiş olursunuz. Bunun tam tersi de düşünülebilir. Savaş karşıtı görüşlerini eylemle ifade etmek için, bir askeri alana zorla girmek isteyen kişi, kendi görüşlerinin duyulmasını sağlayabilir; ancak, bu kişi kanuna ve hukuka aykırı hareket etmiş olur.

Bu nedenlerle halkla ilişkiler etkinliğinde bulunan kişilerin, kendi etkinlik alanlarını ilgilendiren hukuk düzenini bilmeleri gereklidir. Böylece, konusu suç olan alanlarda daha dikkatli davranıp, konuşmuş olacaktırlar. Unutulmamalıdır ki, her zaman suç işlenmeden onu önlemek, suç işlendikten sonra, bu suçtan kurtulmadan daha kolaydır.

1. DÜŞÜNCE VE KANAAT ÖZGÜRLÜĞÜ İLE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ

Bir toplumu "demokratik" olarak nitelendirmede birçok ölçütler vardır. Bu ölçütlerin başında da, toplumun "temel hak ve özgürlüklere sahip olması" ve "temel hak ve özgürlüklerin yazılı belgelerde (Anayasalarda) yer alması" gelir. Bu da yetmemekte, Devletin bu temel hak ve özgürlüklere dokunmaması ve üstelik bazılarının gerçekleşmesine olumlu katkıda bulunması gerekir. Halkla ilişkiler etkinliklerinde bulunan bir kişinin, ilk önce bilmesi gerekli nokta, bu temel hak ve özgürlükler arasında "düşünce ve kanaat özgürlüğü" ile "basın özgürlüğü"nin özgürlüğünü, uygulamada, "düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü" olarak anlaşırlar.

Düşünce ve kanaati açıklama özgürlüğünün en fazla görülen uygulaması, Basın yoluyla olanıdır. Diğer bir deyişle, bir olay, durum veya gelişme hakkında düşüncelerini-

zi ve kanınızı gazete, dergi, kitap, bildiri ve benzer yollarla açıklayabilirsiniz. Bu düşünce ve kanıların sözlü olarak, (radyo ve televizyon yoluyla) açıklanması da mümkündür. Öyleyse, diyebiliriz ki, Basın'ın düşüncelerin ve kanıların açıklanmasındaki bu özel yeri dikkate alınarak, Basın özgürlüğü temel hak ve özgürlükler içinde özel bir yere sahiptir ve Anayasalar da, bu özgürlüğü, düşünceleri ve kanıların açıklama özgürlüğünün özel bir türü olarak, ayrıca düzenlemişlerdir.

Halkla ilişkiler etkinliğinin en büyük bölümü iletişime dayandığı için, bu etkinlikte bulunan kişinin, her şeyden önce, düşünce ve kanaat özgürlüğü ile Basın özgürlüğü konularını iyi bilmesi gerekmektedir.

1982 tarihli T.C. Anayasası, Basın özgürlüğünü 28'inci maddesinde, "Basın hürdür, sansür edilemez..." biçiminde düzenlemiştir. Aynı maddenin üçüncü fıkrası da, "... Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır..." demektir. Ayrıca, Anayasamızın 25'inci maddesinin Birinci fıkrası, "Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir..." hükmünü içermekte; gene Anayasa'nın 26/1'inci maddesine göre de, "Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet, resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar..." Basın Kanununun 1'inci maddesi de, bu düzenlemelere paralel olarak, "Basın serbesttir..." demektir. Her temel hak ve özgürlükte olduğu gibi, Basın özgürlüğünde de, Anayasanın 13'üncü maddesinde sayılan genel sınırlamalardan başka, 28'inci maddede, Basın özgürlüğünün hangi amaçlarla sınırlanacağı belirtilmiştir.

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı gibi, halkla ilişkiler etkinliğinde bulunan kişi, Basın özgürlüğünden yararlanacaktır. Bunun anlamı, bir kuruluşun veya şirketin halkla ilişkilerini yerine getiren kişi, siyasi iktidarın kendi kuruluşunu ilgilendiren bir uygulamasını eleştirebilir. Örneğin, Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği ve onun halkla ilişkilerinde çalışan bir kişi, Hükümetin ekonomik politikasını veya bunun içinde para politikasını eleştirebilir. Buna karşılık, Basın özgürlüğünün bir parçası olarak, Hükümet de buna saygı gösterir ve anılan eleştirinin yapılması nedeni ile, adı geçen Derneğe veya mensuplarına karşı öç alıcı önlemlere başvuramaz.

Basın özgürlüğüne veya dolayısıyla halkla ilişkiler etkinliklerine sansür getirilmeyeceği kuralı, sadece, Hükümetin veya herhangi bir siyasi otoritenin önceden sınırlama yapamaması demektir. Özel bir şirketin veya holding'in genel müdürünün, ticari politikasının bir sonucu olarak, şirketi veya holding'i ile ilgili bir etkinliğin yayınlanmasını önceden önlemesi mümkündür ve bu durum, Anayasa'nın Basın özgürlüğüne ilişkin düzenlemeleri kapsamına girmez.

2. HABER ALMA HAKKI

Haber alma hakkını iki yönden irdelemek mümkündür. Bu hakkın "birinci yönü", Anayasamızın 28'inci maddesinde "haber alma hürriyeti" deyimiyile de belirtildiği gibi, vatandaşlarımızın haberleri, düşünce ve kanıların serbestçe öğrenebilmesi anlamına gel-

mektedir. Devlet bu hak ve özgürlüğün gerçekleşmesi için her türlü önlemi almak ve bu özgürlüğün kullanılmasını zora sokan veya ortadan kaldıran engelleri ortadan kaldırmak zorundadır. Haber alma hakkının "ikinci yönü" ise, Basında çalışanların haberlerin kaynağına ulaşması ve haberleri toplamasıdır. Aslında haber alma hakkı sadece Basın özgürlüğünü değil, tüm kitle haberleşme araçlarını kapsayan bir olanaktır.

Halkla ilişkiler çalışanları, haber alma hakkının sadece Devlete karşı kullanılabilceğini bilmelidirler. Bir gazetenin veya şirketin sorumlusunun, kendisine ulaşan bir haberi basıp basmamak açısından serbestisinin bulunduğu ve son sözü söylemeye hakkı olduğu da unutulmamalıdır. Çünkü, bu hak özel kesime karşı ileri sürülemez. Şirket veya gazete politikasına uymadığı gerekçesi ile, sözü edilen kişiler bir haberi yayınlamaktan kaçınabilirler ve bu durum haber alma hakkının ihlali değildir. Bu durum, halkın özel kesim faaliyetini öğrenmek veya bu kesimin faaliyetine ulaşmak hakkını içermez. Özel kesim yetkililerinin, özel kesimin faaliyetlerini öğrenmek isteyen bir kişinin haber alma hakkını engelleme hakları vardır. Basının da, halkla ilişkiler uzmanını veya şirket yöneticilerini haber almak için zorlama yetkileri yoktur.

Kamu kurum ve kuruluşlarının Anayasa'da ve kanunlarda yazılı (milli güvenlik, Devlet sırrı, özel veya aile hayatları ile meslek sırlarının korunması v.b. gibi) nedenlerle haber alma hakkını sınırlamaları mümkündür.

3. CEVAP VE DÜZELTME HAKKI

Halkla ilişkiler alanında çalışan uzmanların bilmeleri gereken diğer bir hukuki araç, "cevap ve düzeltme hakkı"dır. Gerçekten, Basın özgürlüğü, Devletle Basın arasındaki ilişkileri düzenleyen bir kavram olmasına karşın, cevap ve düzeltme hakkı, kişilerle Basın arasındaki ilişkileri düzenleyen bir yerde kişilerin, Basın önünde savunma yapmalarına olanak veren bir araçtır. Özellikle, zaman zaman, Basın'ın, gerçeğe aykırı yayınlarla kişileri rahatsız ettiği ve kişilik haklarını zedelediği görülmektedir. Bu tür olumsuz gelişmeleri önlemek ve kişilerin kişilik haklarını korumak amaçlarıyla, ilgiliye kendisi hakkında yayın yapan Basın organına cevap verme ve yayın hakkında düzeltmede bulunma olanağı tanınmıştır. Bu olanak, diğer taraftan halkın haber alma hakkının bir parçası olarak, doğruyu öğrenmesine de yol açmış olur. Haberleşme özgürlüğünün kötüye kullanılmasına karşı etkili bir araç olan "cevap ve düzeltme hakkı", Anayasa ve Basın Kanunu tarafından düzenlenmiştir.

1981 tarihli T.C. Anayasa'sının "Düzeltilme ve cevap hakkı" başlıklı 32'nci maddesi, bu konuda aşağıdaki hükmü içermektedir:

"Düzeltilme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir.

Düzeltilme ve cevap yayınlanmazsa, yayınlanmasının gerekip gerekmediğine hâkim tarafından ilgilinin müracaat tarihinden itibaren en geç yedi gün içerisinde karar verilir".

Anayasa'nın bu düzenlemesi karşısında, hem Basın Kanununda (yazılı Basında cevap ve düzeltme hakkı), hem de, Türkiye Radyo ve Televizyon Kanununda (görsel Basında cevap ve düzeltme hakkı) yer almıştır. Sinema filmlerine karşı Türk Hukukunda cevap hakkı kullanılamamaktadır.

A. Basın'da Cevap ve Düzeltme Hakkı:

5680 sayılı Basın Kanununun dört kez değiştirilen 19'uncu maddesi, "bir kişinin haysiyet ve şerefine dokunan" veya "kendisi ile ilgili gerçeğe aykırı" hareketler, düşünceler ve sözler yakıştırmak yoluyla, bir süreli yayında yayın yapılması durumunda, cevap ve düzeltme hakkının kullanılabilceğini öngörmüştür. Bir kişinin haysiyet ve şerefine dokunan yayınlar, Türk Ceza Kanununda suç olarak kabul edilen hakaret, sövme eylemleridir. Buna karşılık, hakaret ve sövme suçu oluşması ve gazetecinin bu yayında kusuru olmasa bile, yayının kişinin haysiyet ve şerefine dokunur nitelik taşıması ile, cevap hakkı doğar. Kişinin kendisi ile ilgili gerçeğe aykırı habere karşı cevap hakkını kullanmasında ise, bu kişinni menfaatini zedelesin veya zedelemesin, gerçeğe aykırı, "sözlerin, eylemlerin ve düşüncelerin" kendisine yakıştırılması ile, cevap ve düzeltme göndermek hakkı doğacaktır. Haberin gerçekliği konusunda da, Yargıç karar verecektir.

Cevap ve düzeltme hakkı, gerçek ve tüzel kişiler tarafından kullanılır. Tüzel kişiliği olan şirketlerin, vakıfların, holdinglerin ve kişilerin bu hakkı kullanmaları olanaklıdır. Yabancılar da bu haktan yararlanabilir. Cevap hakkını kullanmadan ölen kişinin mirasçılardan birinin de bu hakkı kullanmasına kanun izin vermektedir. Cevap ve düzeltme hakkını, sadece yayımla "ilgili" olan gerçek veya tüzel kişi kullanacaktır. Bu ilgiyi "kişisel ilgi" olarak anlamak gerekir.

Cevap ve düzeltme hakkını kullanan kişi, hazırladığı ve imzaladığı metni, yayının yapıldığı tarihten itibaren iki ay içinde, dönemse yayının (gazetenin veya derginin) sorumlu başlangıç tarihi, ilgili hakkında yapılan yayının tarihidir. Sorumlu yazı işleri müdürü, Basın Kanununa göre, aldığı metni, aldığı tarihten itibaren üç gün içinde inceleyip yayınlanmasına karar verdiği takdirde, inceleme süresinin bitiminden sonra çıkacak ilk nüshada metni aynen ve tamamen yayınlamak zorundadır. Sorumlu müdür, kendisine yollanan cevap ve düzeltme metnine, hiçbir düşünce ve işaret katmadan, bu cevap ve düzeltme nedeniyle herhangi bir kanı belirtmeden yayınlamak durumundadır. Cevap ve düzeltme, ilişkin olduğu yazının cevap verenle ilgili miktarının iki katından uzun olamaz. Sorumlu müdür, cevap yazısını gazete veya derginin herhangi bir yerinde istediği gibi yayımlayamaz. Cevap ve düzeltmenin, öncelikle, cevaba neden olan yazının yayımlandığı sayfa ve sütunda veya bunların eş değerinde (eşdeğer sayfa ve sütunda, örneğin bir veya üçüncü sayfalarda), okumayı güçleştirmeyecek biçimde, yazım kurallarına uygun olarak, eş büyüklükte ve eş karakterde harflerle yayımlanması gereklidir.

Cevap ve düzeltmenin sorumlu müdür tarafından zamanında yayımlanmaması durumunda, ilgili, cevap ve düzeltmenin yayımlanması gereken tarihten itibaren yirmi gün içinde, dönemsiz yayının kendisini ilgilendiren sayısı ve diğer belgelerle birlikte, bulunduğu yer Sulh Ceza Hakimine başvurur. Sulh Ceza Hakimi, iki gün içinde, cevap ve dü-

zeltmenin suç niteliğinde olup olmadığını, yayın ile ilgisi bulunup bulunmadığını, Basın Kanununda yazılı biçim ve koşullara uyup uymadığını inceler. Ayrıca, Sulh Ceza Hakim-i, dönemsel yayına yapılan başvurunun yayından itibaren iki ay içinde olup olmadığına da karar verir. Hakimin vereceği karar, cevap ve düzeltmenin yayınlanması veya aynen ya da uygun göreceği değişiklikleri yaparak yayınlaması yönünde olacaktır.

Hakim, verdiği kararı ilgiliye ve sorumlu yazı işleri müdürüne tebliğ eder.

Sorumlu müdür, hakimın vereceği karara uyarsa, dönemsel yayınlarda, bu kararın alındığı tarihi izleyen üç gün içinde, diğer dönemsel yayınlarda ise, bu süreyi gözeterek ilk çıkacak sayıda, cevap metnini yayınlamak zorundadır. Sorumlu müdür, hakimın verdiği yayınlama kararına uymak istemezse, Yargı kararının kendisine yazılı bildirim (tebliğ) tarihinden itibaren dört gün içinde, Asliye Ceza Hakimine itiraz edebilir. Anılan kişi, bu itirazda, itiraz nedenlerini ve delillerini göstermek durumundadır. Asliye Ceza Hakimine itiraz edebilir. Anılan kişi, bu itirazda, itiraz nedenlerini ve delillerini göstermek durumundadır. Asliye Ceza Hakiminin vereceği karar kesindir. Bu karara karşı itiraz yapılamaz. Sorumlu müdür yanında, cevap ve düzeltme hakkını kullanan kişi de, yukarıda belirtilen Yargı yollarına başvurabilir.

B. TRT'de Cevap ve Düzeltme Hakkı

2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu'nun 27'nci maddesi, TRT'de cevap ve düzeltme hakkını düzenlemektedir. TRT yayınlarda, bir kişinin "haysiyet ve şerefine dokunulması" veya bu yayınların "gerçeğe aykırı olması" durumlarında, bu kişi "ilgili" durumundadır ve cevap ve düzeltme hakkını kullanabilir. Gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri TRT'ye karşı cevap ve düzeltme hakkında "ilgili" durumundadırlar. Devlet daireleri ile kamu kurum ve kuruluşlarının bu hakkı kullanmalarına yasal olarak olanak bulunmamaktadır. Tüzel kişiliğe sahip bulunmayan özel kuruluşlar ise, kuruluşları içinde bulunan ve ilgili durumdaki kişiler eliyle bu hakkı kullanabilirler.

Cevap ve düzeltme hakkı doğan kişi, yayın tarihinden itibaren yedi gün içinde, cevap ve düzeltme metnini TRT Genel Müdürlüğüne göndermelidir. TRT Genel Müdürlüğü, 2954 sayılı Kanunun 27'ci maddesine göre gönderilen metni, üç gün içinde yayınlamak zorundadır. TRT Genel Müdürlüğü, cevap metnini, üç günlük sürenin bitiminden itibaren iki gün içinde ilgiliye bildirmesi gerekir. İlgili, bu red kararına karşı itiraz edebilir. Söz konusu itiraz, ilgili tarafından red kararının kendisine bildirilmesini izleyen iki gün içinde yapılmalıdır.

İtiraz mercii, Ankara Sulh Ceza Hakimliğidir. İlgili, bulunduğu yer Sulh Ceza Hakimliği eliyle de anılan itirazına Ankara'ya yollayabilir. Ankara Sulh Ceza Hakimliği, en geç iki gün içinde itiraz üzerine cevap metninin ya aynen yayınlanmasına ya da bizzat yaptığı değişikliklerle yayınlanmasına karar verebilir. Bu karar ilgililere (TRT'ye ve itiraz eden kişiye) tebliğ edilir. Taraflar, bu tebliğ tarihini izleyen iki gün içinde Ankara Asliye Ceza Hakimliğine son kez itirazda bulunabilirler. Asliye Ceza Mahkemesinin ver-

diği karar kesindir. Karar eğer cevap metninin yayınlanması yönünde olursa TRT, bu kararın kendisine tebliğinden itibaren iki gün içinde cevap ve düzeltme metnini yayınlamak zorundadır.

4. BASINDA HUKUKİ SORUMLULUK

Basında hukuki sorumluluk dediğimiz zaman, gerçek veya tüzel bir kişinin Basın yoluyla kişilik hakkının ihlal edilmesi (zedelenmesi, çiğnenmesi) nedeniyle ortaya çıkan maddi ve manevi zararının karşılanması anlaşılır. Anayasa ve yasaların ortaya koyduğu hukuki düzen, bir yandan Basın özgürlüğünü korurken, diğer yandan, kişilik haklarını da korur. Önemli olan, hukuki düzenin bu iki değerin çatışması durumunda hassas bir denge kurması ve bu dengeyi korumasıdır.

Basın'ın, açıklama ve eleştiri yoluyla kişilik hakkını zedelemesi (ihlal etmesi) olanaklıdır ve bu zedeleme nedeniyle ortaya çıkan maddi ve manevi zarardan sorumluluğu vardır. Gerçekten, Anayasa'nın 15/II maddesine göre, "... kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz...". "Diğer taraftan, gene Anayasa'nın 20/I maddesi, "Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz." demektedir. Ayrıca, Medeni Kanunun 24'üncü ve Borçlar Kanununun 49'uncu maddeleri, kişilik hak ve değerlerinin haksız ihlalini yasaklamaktadır."

Basın, bu düzenlemelere karşı, bir haber verirken veya bir eleştiri yaparken, kişilerin kişiliğine ait değerleri korumak ve özellikle onların şeref ve haysiyetini korumak durumundadır. Kişilerin özel ve gizli yaşam alanları, aile yaşamları, mesleksi ve tecimsel değerleri Basın tarafından zedelenmemelidir. Bu zedelenme nedeniyle kişiler maddi ve manevi zarara uğrarsa, Basın, tazminat ödemekle karşı karşıya kalabilir.

a. Basın'ın maddi zarardan doğan sorumluluğunun koşulları:

Kişilik hakları (şeref ve haysiyet, özel yaşam, mesleksi ve tecimsel saygınlık) Basın yoluyla zedelenebilir. Örneğin ,şeref ve haysiyeti zedelenen bir iş adamı, çevresini veya müşterilerini kaybedebilir ve maddi zararı ortaya çıkabilir. Bu gibi durumlarda, Medeni Kanunun 24/II maddesi ile, Borçlar Kanununun 41/I ve 49/I maddeleri uyarınca, kişilik haklarının zedelenmesi nedeniyle bir maddi tazminat davası açılabilir. Bu tazminat davasında gerçekleşmesi gerekli koşullar şunlardır:

aa. Basın haber veya eleştiri yoluyla kişilik hakkını ihlal etmelidir.

bb. Kişilik hakkının ihlal edilmesi nedeniyle maddi bir zarar doğmalıdır.

cc. Kişilik hakkının ihlali ile ortaya çıkan zarar arasında bir nedensellik bağı (illiyet rabitası - sebep sonuç ilişkisi) bulunmalıdır.

dd. Kişilik hakkının ihlali bir kasta veya bir ihmale dayanmalıdır.

ee. Kişilik hakkının ihlali hukuka aykırı olmalıdır.

Kişilik hakkının Basın yoluyla zedelendiğini iddia eden kişi bu iddiasını kanıtlamak zorundadır. Eğer iddia eden kişi bunu kanıtlayamazsa (ki çoğu zaman bunu kanıtlamak çok zordur), Borçlar Kanununun 42/II maddesinde düzenlenen esaslara uygun olarak ve takdir hakkını kullanarak, hakim bizzat zararı saptayabilir. Basın Kanununun 17'nci maddesine göre, haberi yazan veya karikatürü çizen kişinin, gazete ve derginin sahibi ve sorumlu yazı işleri müdürü ile birlikte maddi zarardan zincirleme (müteselsil) sorumluluğu vardır.

b. Basın'ın manevi zarardan doğan sorumluluğunun koşulları:

Kişilik değerlerinin zedelenmesi maddi zarar yanında manevi bir zararın da ortaya çıkmasına neden olabilir. Medeni Kanunun 24/II, Borçlar Kanununun 49 ve Basın Kanununun 17'nci maddeleri, Basın'ın manevi tazminat yükümlülüğünü düzenlemektedir. Basın'ın neden olduğu manevi zararın giderilebilmesi için şu koşulların gerçekleşmesi gerekir:

aa. Basın'da yayınlanan bir haber veya eleştiri, bir şahsın kişilik hakkını (değerlerini) çiğnemelidir (ihlal etmelidir). Bu değerler içine, şeref ve haysiyet, özel yaşam ve gizliliği, mesleksi ve tecimsel saygınlık (itibar), cinsel gizlilik, sosyal ve kişisel duygular girer.

bb. Söz konusu ihlal, manevi bir zarar doğurmalıdır: Yani kişi, bu ihlal (zedeleme, çiğneme) nedeniyle, iradesi dışında kişilik değerlerinde bir kayba uğramalıdır. Acı çekmeli, üzüntüye uğramalı, ızdırıp duymalıdır. Tüzel kişilerin bu tür bir manevi kayba uğrayıp uğramayacakları, dolayısıyla, manevi zararlarının söz konusu olup olmadığı tartışmalı bir konudur. Ancak, tüzel kişilerin, bilinç kaybı olan veya temyiz gücü bulunmayan kişiler gibi manevi bir zarara uğrayacakları kabul edilmelidir.

cc. Kişilik hakkının çiğnenmesi, zedelenmesi ile gerçekleşen zarar arasında bir nedensellik bağı bulunmalıdır. Manevi zarar, haber veya eleştiri ile doğrudan ilgili olmalı; olayların ortaya çıkışı ve verilmesi, manevi zararı gerçekleştirir nitelikte olmalıdır.

dd. Kusurun özel ağırlığı gereklidir. Burada söz konusu edilen "ağır kusur" değildir; özel kusurdur. Basında haber verilirken veya eleştiri yapılırken, en basit gazetecilik meslek kurallarına, dikkate ve özene uyulmaması, yeterli bilgi ve istihbarata sahip olmadan haber yazılması, ortada özel ağırlığı olan bir kusurun varlığı için yeterlidir.

ee. Basın yoluyla kişilik hakkının çiğnenmesi, hukuka aykırı olmalıdır. Kişilik haklarının korunmasına ilişkin, hukuk kurallarının ihlali, bu koşulun gerçekleşmesi için yeterlidir. Eğer, ortada bir "hukuka uygunluk nedeni" varsa, bu koşul gerçekleşmez. Hukuka uygunluk nedenleri, genellikle iki tanedir. Birincisi, zarar görenin, zarara (ihlale) rıza göstermesidir. Şeref ve haysiyetin çiğnenmesine rıza gösterilmez. Ancak, bir artist, bir gazeteciye özel hayatının belirli bir kısmını yazmak kaydıyla anlatmış olabilir. Gazeteci de, bunu yazarsa sorumlu olmaz. İkinci hukuka uygunluk nedeni, Basın özgürlüğünün, belli somut bir olayda kişilik hakkı çiğnenen kişinin bireysel çıkarından daha üstün olması durumudur. Bu ikinci durumda, iki hukuksal değer (Basın özgürlüğü ve kişilik hak-

ları çatışmaktadır. Bunlardan Basın özgürlüğü, kişilik haklarına tercih edilmektedir. Bu hukuka uygunluk nedeninin oluşabilmesi için, aşağıdaki öğelerden birinin gerçekleşmesi yeterli olacaktır:

aaa. Gerçeğe uygunluk (doğruluk) ögesi:

Kişilik hakkını çiğnediği ileri sürülen haber veya eleştiri, gerçeğe uygunsa (doğruysa) ortada bir hukuka aykırılık yoktur. Gerçeğe uygunluk haberin veya eleştirinin tamamı için aranmalıdır. Haberinin veya eleştirinin bir kısmının gerçeğe uygun olması, hukuka uygunluk yaratmaz. Bu ögenin yanında "kamu yararı" ve "güncellik" unsurlarının da, hukuka uygunluk nedeninin ortaya çıkması bakımından, gerçeğe uygunluk ögesi ile birarada bulunması gerekir.

bbb. Kamu yararına uygunluk ögesi:

Topluma mal olmuş ve toplum tarafından bilinen, toplumun her zaman ilgisini çeken kişilerle ilgili haberlerin veya eleştirilerin yayınlanmasında kamu yararı vardır. Bu kişilerin özel hayatları ve günlük yaşamları ile ilgili alan, kamu yaşamı ile ilgisi olmayan kişilere göre daha dardır. Bu nedenle, meşhur kişilerin özel yaşamları ile ilgili haberler, gerçeğe de uygunsa, hukuka aykırı sayılamazlar.

ccc. Güncellik ögesi:

Haber ve eleştiri güncel (aktüel) olursa, bir hukuka uygunluk nedenidir. Güncelliğini kaybetmiş bir haber, hem kamu yararına aykırıdır; hem de, gazetecilik mesleğinin kurallarına aykırıdır. Örneğin, şimdi meşhur olan bir kişinin geçmişteki başarısızlıklarını haber olarak verme gibi...

ddd. Biçime uygunluk ögesi:

Haber veya eleştirinin yazılışında belli bir biçim vardır. Haberinin veya eleştirinin yazılış biçimi, kişilik hakkının zedeleyecek tarzda olmamalıdır. İnsaları küçültücü, incitici, alay edici biçimdeki haberler veya eleştiriler, gerçeğe uygun olsalar bile, amaç dışı yazılımlardır ve sadece bu yönleri yüzünden hukuka aykırı sayılabilirler.

Yukarıda belirtilen bütün bu noktaları dikkate alarak, halkla ilişkiler etkinliğinde bulunan kişilerin, çalıştıkları kuruluşla ilgili her türlü haberi veya eleştiriye yakından izlemeleri gerektiği kanısını taşıyoruz. Çünkü, her haberde veya eleştiride açıkça veya dolaylı olarak ismi geçen kişinin, kişilik hakları söz konusu edilmektedir. Herhangi bir şirketin kendi iç yayınında veya duyurularında, şirket içinde düzenlenen futbol turnuvasının sonuçları yanlış olarak verilebilir. Ancak, ulusal veya yerel Basına yollanan bir Basın bülteninde veya basın açıklamasında yer alan haberlerin veya kişi isimlerinin, büyük bir dikkatle ve metin birkaç kez kontrol edilerek Basına geçilmesi gerekir. Özellikle, bu Basın açıklamalarının, başka kişileri eleştirme veya destekleme niteliğinde olması durumunda, halkla ilişkiler uzmanlarının daha dikkatli olması gerekir. Çünkü, bu açıklamaların sonunda şirket ve şirket yetkilileri bir dava ile karşı karşıya kalabilirler.

Prof. Dr. Sonuç olarak denebilir ki, demokratik toplumlarda halkla ilişkiler etkinliği, düşüncelerin, kanaatlerin, bilginin serbestçe dolaşması demektir. Bu, halkla ilişkiler etkinliğinin varoluş nedenlerinden biridir. Çünkü, halkla ilişkiler etkinliği, iletişim kanalları aracılığı ile amaçlarını gerçekleştirir. İşte bu nedenle, halkla ilişkiler uzmanlarının, düşünce ve kanaat özgürlüğü ile bunların açıklanmasına ilişkin Anayasal ve yasal düzenlemeleri iyi bilmeleri gerekir. Basın özgürlüğünü ve getirdiği sorumlulukların unutulmaması gerekir. Cevap ve düzeltme hakkının kesin süreler bağlı işleyişini ve karışık, şekle bağlı başvuru yollarını hep hatırlamak yerinde olur. Kişilik hakları ile Basın özgürlüğü arasındaki hassas dengenin varlığı hep dikkate alınmalıdır.

Unutulmaması gereken diğer bir nokta da, halkla ilişkiler etkinliğinde bulunan kişi veya kuruluşun, kendi özel amacı dışında, dolaylı da olsa, kamuoyunun serbestçe oluşumuna katkıda bulunduğuudur.